

Zadnja kraljica Havajev

Trdijo, da je polinezijski kralj Kamehameha III., ki je l. 1859. sedel na prestol po njegovem dedu Kamehamehi I. zedinjenega havajskega kraljestva, do svoje smrti prekinjal tisti dan, ko je njegov oče v maju 1844 v svoji palači v Honoluluju sprejel ameriškega misijonarja Uptona Domineya. Ta misijonar je vsekako zapečatil usodo te samostojne države v Južnem morju. On in številni angleški ter ameriški misijonarji, ki so v naslednjih letih prepravljali rasko deželo srečnih ljudi, so vtaknili z dovoljenjem: Kamehameha II. dotlej od civilizacije neoblizane otočane v bombazne oblike, odvrgli so jih sicer od njihovih malikov, a naučili so jih tudi vsa. kovrstnih evropskih razvad. Če je tu in tam kakšen misijonar padel kot žrtev otočanov, je stopil Upton Dominey h kralju in mu zapretil z besedami, ki so se cadile od ljubeznivosti, da bodo »beli možje« prijadrali čez morje in osvojili deželo, če ne bi kaznoval takšnega dejanja nad služabniki božjimi. Kamehameha II. je dal potem morilce toliko časa loviti po deželi, dokler jih niso prijeli in jih v Honoluluju na javnem trgu usmrtili.

Njegov sin je bil ameriškim možem, ki so se mu bližali s svetim pismom v roki, manj naklonjen, navzlic temu ni imel poguma, da bi Domineyvega sina vrgel skozi vrata, kadar je prihajal kot »svetovalec« v njegovo palačo. Ni si upal nastopiti niti s svojimi očetovskimi pravici, ko je ugotovil, da je mladi misijonarjev sin in trgovec s sladkorjem svoje »svetovanje« razširil tudi na lepo kraljico Liliuokalani. Ta se je za Američana vnela. Sicer se je kralj potem odpovedal njegovim nasvetom, ni pa mogel preprečiti, da bi se Liliuokalani na skrivaj ne sestajala z njim.

Ko je v decembru 1880 Kamehameha III. umrl, je bil John Dominey po zgledu drugih misijonarjev sinov eden najbogatejših plantažnikov na Havajih, najmočnejši med njimi pa je bil Sanford Ballard Dole, njegov prijatelj. Ko je zasedla mlada kraljica prestol, je Dole povabil Domineya k sebi in ga predstavil nekemu ministru Swardleyu iz Washingtona. Ta je že po prvih besedah pokazal, da pozna zelo natančno Domineyovo ljubezensko zgodbo z Liliuokalani, potem se je izkazalo, da je Dole ne samo plantažnik, temveč tudi agent ameriške tajne službe, ki ji je bil Swardley eden izmed načelnikov. In ta Swardley je sedaj apeliral na Domineyve »patriotske občutke«, razložil mu je, da je oblast nad Havaji za Zedinjene države največje važnosti, ter ga je pozval, naj izkoristi svoje razmere do kraljice za to, da bi se odpravile carine za sladkor, ki so ga izvažali v Ameriko, predvsem pa za to, da bi on sam, Dominey, postal — havajski kralj. Ko se je misijonarjev sin malo uprl, mu je Swardley predlagal, naj se s kraljico enostavno poroči.

Nekoliko dni pozneje je Dominey res prosil kraljico za roko in žensko, ki je bila drugače pametna, ni spoznala pasti, ki so jo pripravili v Washingtonu, ter se je pustila ujeti. Zgodba je precej podobna zgodbi z Madagaskarjem, ki si ga je francoski imperializem osvojil na ta način, da je moral neki francoski orožnik po naročilu

pariškega kolonialnega ministrstva igrati s kraljico tega otoka isto komedijo. Toda, čeprav se je novi »havajski kralj« trudil potem na vse pretege, mu je ni uspelo, da bi svoji ženi vsilil svoj voljo. Liliuokalani si ni dal vzeti vladarske vloge, odklonila je odpravo carine na izvoz sladkorja in potem je Dominey s pomočjo Dolea ter drugih ameriških plantažnikov pripravil prevrat proti svoji lastni ženi. Preden pa so udarili, je umrl za kapjo, njegov sen, da bi postal predsednik bodoče havajske republike, se ni uresničil. Toda njegovi tovariši so pod Doleovim vodstvom prevrat izvršili, kraljici spodmaknili prestol in proglasili republiko, ki ji je postal Dole predsednik. Pet let pozneje je Dole, kakor se je bil v naprej domnil z Washingtonom, izročil to na videz samostojno državno tvorbo popolnoma dolarskemu imperializmu. Tako so postali Američani gospodarji Havajev, od tistega časa pa havajsko ljudstvo počasi izumira.

Samo 24 slik na sekundo

Nemška zbornica za kinematografijo je izdala odredbo, ki prepoveduje kinematografom s strogo kazensko projekcijo pri javnih predvajanjih filme z večjo brziro nego 24 slik na sekundo. V nekem strokovnem listu piše glavni ravnatelj za nemško kinematografijo, dr. Hipper, da so to odredbo izdali predvsem iz dveh razlogov: prevelika brzina pri predvajanju kvari namreč filme dosti bolj nego normalna brzina, razen tega pa je škoda tudi moralna, ker gre večja brzina vedno na račun kakovostnega in umetniškega učinka filmskega dela.

Konj ga je bolje poznal

Iz Böhlenu v Saški poročajo o zanimivi zgodbi, ki kaže, da imajo živali včasih neprimerno boljši spomin od ljudi. Neki tamkajšnji domačin, ki je ta čas kot vojak na vzhodni fronti, se je na svojevrsten način sestal s konjem, ki ga je nekoč oskrboval. Nekega dne je prispela v četo spet pošiljka konj in tedaj se je ena izmed živali približala Böhlenčanu in ga začela ljubkovati na tako nedvoumen način, da je začel mož pozvedovati, od kod konj prav za prav prihaja. Ugotovil je, da je bil konj last nekega kmeta iz bližnje Böhlenu, pri katerem je delal vojak pet let do izbruhov vojne. Na pogled konja navzlic temu ni spoznal več, pač pa je zvesta žival spoznala njega.

Zaklad v morskem volku

Kakor poročajo iz Guayaquila v Ekvadorju so nekateri ribiči pred nekoliko dnevi ujeli velikega morskega volka. Ko so ga razrezali, so doživeli prijetno presenečenje. V njegovem želodcu so našli namreč skrinjico, ki je bila polna biserov in drugih draguljev. Vrednost tega zaklada cenijo na okrog 200.000 lir.

Z ruske fronte

Italijanske patrole v napadu na neko rusko železniško križišče

Kulturni pregled

Kulturna odgovornost

Umetnostni kritik dr. S. Mikuš je napisal v svoji oceni »monografije« o Jakopiču: »Kakor hitro počiva čut za kulturno odgovornost in spi objektivnost, potisnjen na nekam v ozadje, tedaj prično izhajati Podbevski. In teh je pri nas vedno več in zdi se, da se temni obzorje pred novimi trumami.« (Dom in Svet, št. 9—10).

Ne glede na konkretni primer, ki mu je posvetil pismo mnogo več kritične pozornosti, kakor smo mi mogli in hoteli mi v stolpcih naše kulturne kronike, je vprašanje kulturne odgovornosti, prav kakor vprašanje kulturnih meril nenehoma pereče in zahteva zlasti v našem okolju stalno čuječnost. Pri kulturnih merilih bi se sicer mogla ločiti stališča, kadar gre za izrazito estetske pojave, takisto tam, kjer določajo zornj kot razni svetovni nazori. Vzlic temu je treba na vsakem mestu, s slehernega vidika varovati višino in resnost meril. Mogoča so razna gledanja in razni okusi, toda v vsakem moramo varovati zahtevnost in stremeti po kvaliteti, kar pa seveda ne pomeni, da je treba vse meriti po nekih abstraktno določenih mednarodnih merilih, brez ozira na funkcionalni pomen določenih pojavov v našem svojem okolju. Toda vzlic vsem težkostem, ki se v svetu estetskih pojavov odražajo, objektivnemu vrednotenju, obstoj vendar v vsakem kulturnem krogu nekaka hierarhična skala stvitev, obstoje vzori, po katerih se lahko presoja višina in dogmanost novih del: skratka, imamo vrsto meril, ki po dobri volji kažejo tudi tu pot iz polne subjektivnosti.

Tako ni več nikjer mogoče dalje časa in neopazeno ponarejati čisto valuto kulturnih vrednot in prodajati neznanost za znanost, kič za umetnost, šund za literaturo, diletantske reprodukcije in otipljivo rutinirske izraze za polnovredne stvaritve, banalnost za odrski humor in podobno. Verjetno je, da taka ločevanja, ki zahtevajo mnogo estetske izkušnosti poleg naravno rahlega čuta za to vrsto vrednot, niso v nobenem narodu močno razširjena in da je za njih varovanje, obrambo in vzgojo povsod določena le manjša skupina ljudi. Med njo in širšim občinstvom, kakor med njo in skupino tistih, ki imajo kakršnekoli osebne interese na kulturni produkciji in konzumu, bodo vedno večji ali manjši prepadi, nasprotja, konflikti. To je v tem svetu tako rekoč normalen pojav, vzlic temu ga ljudje kaj hitro prezrejo in je treba to resnico ponavljati vedno znova, kakor bi jih bilo treba vedno znova učiti: nešteto drugih, življenjsko še važnejših resnic.

Ob vsem ločevanju kulturnih meril ter estetskih pogledov in okusov pa je treba zahtevati vedno in povsod kulturno odgovornost. Če danes potrebujemo bolj ko kdaj prej sleherni kulturni sodelovanje, vse, kar lahko dejalno ali tržno poveča proizvodnjo, obkrož in učinek kulturnih vrednot, ne moremo pogrešati polne in močne zavesti kulturne odgovornosti. Nalaga nam jo že sama potreba tiste gospodarnosti z vsemi duhovnimi energijami in gmočnimi sredstvi, na katero se sklicujejo tisti, ki bi sicer hoteli zaradi kakršnih

Dva, ki vlečeta vsak na svojo stran

Norec s sto radijskimi aparati

V neki najemniški kasarni sredi Stockholma je bival še pred nekaj dnevi nek individualci, ki je bil gospodar nič manj nego sto radijskih aparatov. Če so bili kakšni ljudje, ki so ga zavoljo tega »bogastva« zavidali, prav gotovo ni bilo ljudi, ki bi zavidali njegove sosedo, kajti možak je imel navado, da je vključeval svoje sprejemnike zjutraj, opoldne in zvečer, pogosto še ponoči, in sicer ne samo enega, temveč tudi vseh sto hkrati.

Ze en sam radijski aparat ti lahko uniči živce, pa si lahko mislimo, kaj so morali pretrpeti nesrečnejši, ki so poslušali ho-

ZA SMEH IN KRATEK ČAS

Gospod župnik si je lastnoročno postavil hlev za kunce. Kmečki fant ga je gledal čez plot.

»Nu, sinko,« je dejal župnik, »lepo od tebe. Gotovo se hočeš še česa naučiti?«

»Ne, častiti gospod, sem samo radoveden, kako kolnete, če se udarite s kladivom po prstu!«

»Gospodična, zakaj pa ima vaš gospod doktor tako čudno uro za obiske, zvečer od 7. do 9.?«

»Naš bolnik ob drugem času, žal, ne more priti.«

»Gospodična Lizka, obožujem vas!« je roledoval. »Brez vas ne morem živeti!«

»Tako?« je dvomila ona. In če vam rečem ne — kaj napravite potem?«

»Potem se ustrelim!« je zagrožil.

»Ustrelite se?« je dejala prestrašeno.

»Da,« je zagotovil s trdnim glasom.

»V takšnem primeru vedno tako napravim!«

»Kdaj gre naslednji vlak v Piškopejo?«

»Devetnajst tri in štirideset.«

»Lep obrat je to! Ali ne gre letos res noben drug vlak?«

Gospodična: »Ali niste že včeraj prosjale pri mojih vratih in sem vam dala več kos torte?«

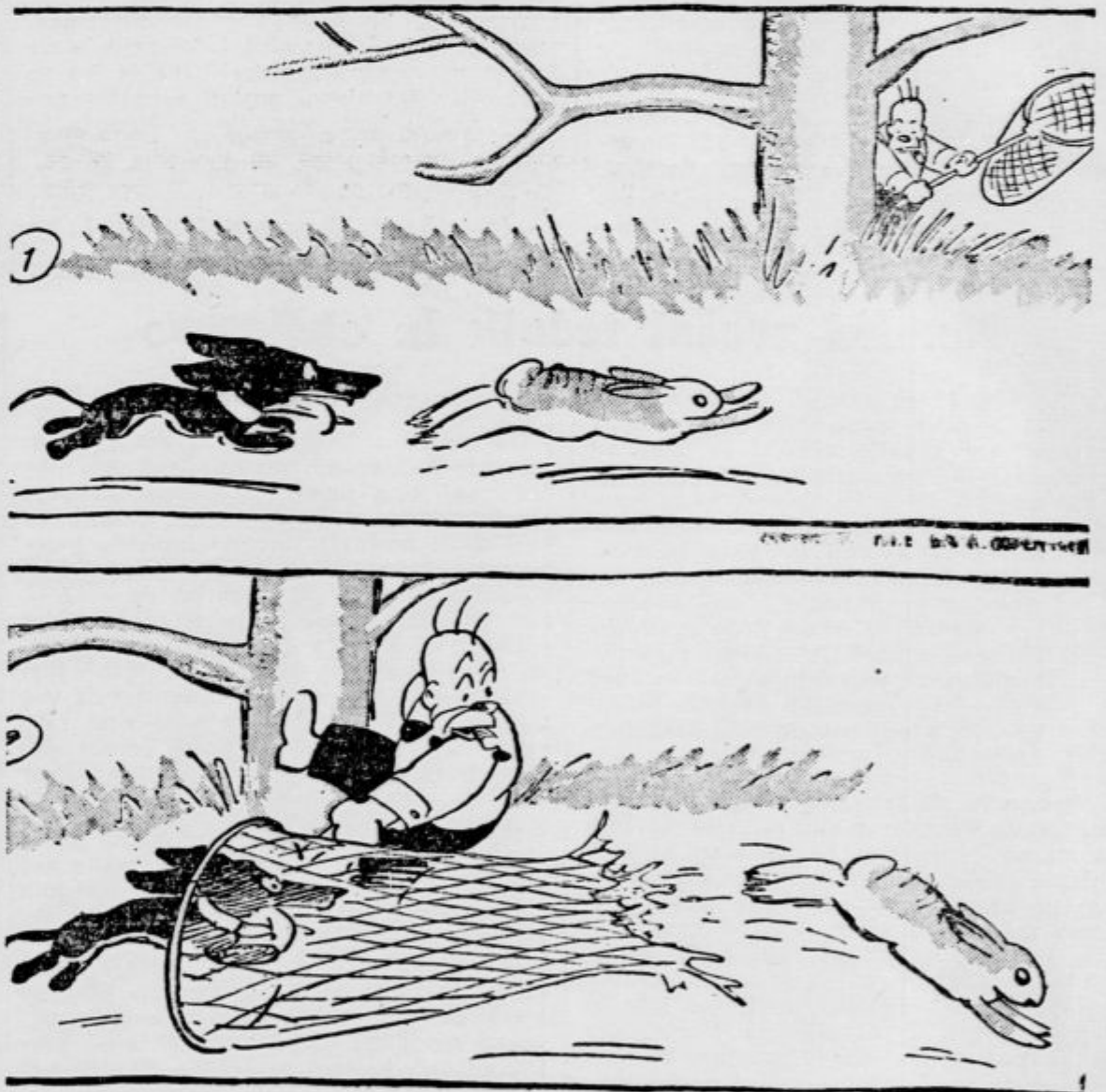
»Da, ljuba gospa, pa sem si mislil, da vas bo veselilo, ko boste videli, da se vrnem zdrav in čvrst!«

Dragec mora vsak večer, preden zaspi, moliti za vse družinske člane. Zanjčič pa je preskočil svojo odraslo sestro Olgo.

»Dragec, zakaj ne moliš za Olgo?« ga je vprašala mati.

»Ne, to ni več potrebno. Ta se je sedaj že zaročila...« je odgovoril navihani fant.

VSAK DAN ENA

Adamson lovi zajca

„Lepa pustolovščina“

Režiserski nastop Joška Koviča

Drama nam pripravlja v režiji Jožeta Koviča uprizoritev francoske salonske igre »Lepa pustolovščina«, ki sta jo napisala pri nas še neznana komediografa Cailavet in Flera-Etienne Rey. Njuno delo spada v vrsto tipičnih francoskih komedij iz polpreteklega doba. — Dejanje se odigrava v krogih plemstva in visoke finance in riše z ljubeznivo ironijo življenje teh družabnih krogov.

Režiser J. Kovič

Prvo dejanje, v katerem je podana eksponirana nadaljnja, predstavlja posrečeno sliko salona. Komedija je bila spisana pred nekoliko desetletji in je značilna za takratno dobo, vendar pa tudi še do danes ni izgubila nekega mika, kajti kakor nek-

daj, so tudi še sedaj nekatere dame preobremenjene s skrbmi za toaleto, z družabnimi prireditvami in čenčami, z bolj ali manj galantnimi prijateljstvi, kakor jih goji grofica Eguzon, s širokim a plitvim zanimanjem za vse in vsakogar. Se so moški in ženske zaposleni z družabnimi in materialnimi interesi, na podlagi katerih se sklepajo poroke, in s spletkami za postavo lepe kariere. Oba komediografa sta postavila v prvem dejanju znane, dobro opazovane povprečne tipe takih salonov na oder. V protitež pa zaživijo naslikani z močnejšo plastiko in v bolj živih barvah glavne osebe dejanja:

pedantni birokratski ženin Valentin Barroyer, poštenjak, ki sam ne ve, kdaj so ga prepričali, da je zaljubljen v Heleno, tako da jo je zasnubil. Drugi zanimivi lik je grof Eguzon, arheolog deloma iz pasije za tritisolet stare plesalke, deloma pa po sili, ker se umika svoji »prezaposleni« ženi. Nad vse prikužno je naslikana glavna oseba, Helene de Trevillac. Tik pred poroko se zave svojih pravih čustev, ki jih ji je zatajilo življenje v družabnem okolju pod močnim, sebičnim vplivom njene tete grofice Eguzonove in njenimi spletkami, da bi preprečila možitev Helene s svojim sinom André-jem. V zadnjem hipu najde Helena pogum in odločnost in gre preko družabnih konvencij za glasom svojega srca. Prav tako simpatičen lik je njen bratranec in mladostni prijatelj André. Ko spozna spletke svoje matere, odločno poseže v delovanje in jih razdre. Preden bi mogla onesrečiti Heleno, njenega ženina in nje samega. — Prava kabineta fleur pa je Helenina babica, gospa de Trevillac. Prav tak resničen, toplo čuteč človek kakor Helena, je spoznala plehokot družbo, v kateri je vzrasla in jo je zapustila ter šla na sa-

